

LINGVISTIKAOLÜMPIAADI ÜLESANNETE SEMINAR

Reet Igav, TTÜ Kuressaare kolledži kirjaliku väljendusoskuse lektor; reetigav@gmail.com

Kasutatud on Reeli Torn-Leesiku materjale ning võrgulehekülge <http://www.teaduskool.ut.ee/ling>.
Projekti „Saaremaa Teadus- ja Huvikooli loomine“ raames
15. veebruar 2010, Kuressaare

ÜLESANDEID

Keeleajalugu ja sugulus

Ülesanne 1. Paljud mustlaskeele sõnad pärinevad vanaindia sõnadest, on ka palju uuskreeka laene. Allpool on toodud vasakus tulbas mustlaskeele sõnad ja paremas vanaindia või uuskreeka tüved, millest nad pärinevad. Sulgudes olevaid mustlaskeele sõnade lõppe pole antud ülesandes tarvis arvesse võtta.

jek	(üks)	-ek-
eft(a)	(seitse)	-eft-
oxt(o)	(kaheksa)	-oxt-
deš	(kümme)	-dac-
sarand(a)	(nelikümmend)	-sarand-
for(o)	(linn)	-for-
dive	(päev)	-divas-
pap(in)	(hani)	-papp-
drom	(tee)	-drom-
ušt	(huul)	-osth-
jiv	(lumi)	-him-
jevent	(talv)	-hemant-
petal(o)	(hobuseraud)	-petal-
guruv(ni)	(lehm) -	goruup-
paramis(i)	(muinasjutt)	-paramiθ-
thuv	(suits)	-dhuum-
nev(o)	(uus)	-nav-

1. Jagage mustlaskeele sõnad kahte gruppi nii, et kummaski oleksid sama päritoluga sõnad. Põhjendage. Kumb grupp pärineb vanaindia, kumb uuskreeka tüvedest?

Ülesanne 2. Portugali keel pärineb ladina keelest, seega moodustavad suurema osa selle sõnavarast aegade jooksul muutunud ladina sõnad (nn päris-portugali sõnad). Peale selle on portugali keel aegade vältel laenanud sõnu erinevatest keeltest. Ülesandes on tänapäevased portugali sõnad kirjutatud vasakus tulbas, sõnad, millest nad pärinevad, aga paremas. On antud, et vasaku tulba sõnad jagunevad kolme rühma: päris-portugali, varased laenud ja hilised laenud.

chegar	plicare
praino	plaine
platano	platanum
chao	planum
plebe	plebem
cheio	plenum
prancha	planche

1. Jagage portugali sõnad nendesse kolme rühma. Seletage oma lahendust!

Märkus: ch [š]

Ülesanne 3. On antud mõned sõnad eesti ja soome keeles. Oletatakse, et soome keele sõnakujud on vanemad ja eesti keele sõnad on tekkinud vastavatest soome keele sõnadest (õieti muidugi ühise algkeele sõnadest, mis sarnanesid soome sõnadele). NB! Soome kirjaviisis kirjutatakse häälik /ü/ tähega y.

küsimus	kysymys
küsinud	kysynyt
küsi	kysy
müün	myyn
täis	täys
jäänud	jäänyt
tüli	tyly
mänd	mänty
küpsus	kypsyys
püsin	pysyn
sünnitus	synnytys
jäetud	jätetty
jäikus	jäykkyys
süü	syy
mürgitanud	myrkyttänyt
sünd	synty

Kirjuta üles kõik reeglid, mis seletavad hääliku /ü/ muutumist eesti keeles!

Grammatika (morfoloogia, süntaks)

Ülesanne 4. On antud laused suahiili keeles ja nende tõlked eesti keelde.

Watoto wazuri wa waingereza hawa wabaya wanakijua kiswahili kigumu. –

Nende halbade inglaste ilusad lapsed oskavad (teavad) rasket suahiili keelt.

Waswahili hawa wanaujua ugumu wa kifaransa. –

Need suahiililased teavad prantsuse keele raskust.

Kiarabu kinawavutia wahausa hawa. –

Araabia keel huvitab neid hausasid.

Kiswahili kinakifukuza kiingereza. –

Suahiili keel torjub inglise keele (välja).

Tõlgi suahiili keelde:

1. Hausa keele ilu huvitab neid prantslasi.
2. Ilu tõrjub kurjuse (valja).
3. Araablased teavad neid lapsi.

Ülesanne 5. Allpool on esitatud mõned väljendid dargini keeles (kaukaasia keelte dagestani grupp) ja nende tõlked eesti keelde.

1. vartkel bašar	põder kõnnib
2. hunul dašar	naine kõnnib
3. višt'al adam'ili vašar	väike mees kõnnib
4. adam'ii vic habušib	mees tappis hundi
5. vicli dišt'al hunul hadušib	hunt tappis väikese naise
6. dišt'al hunui bišt'al vartkel habušib	väike naine tappis väikese põdra

Tõlgi dargini keelde:

hunt kõnnib.

väike hunt tappis mehe.

Ülesanne 6. On antud lauseõpetuse valdkonda kuuluvad ümberkirjutusreeglid, millega on võimalik genereerida mitmeid eestikeelseid lauseid. (Selgitus: S = lause, P = fraas)

$S \rightarrow NP_{nom} VP$

$NP_{nom} \rightarrow DET_{nom} N_{nom}$

$VP \rightarrow V_t NP_{part}$

$NP_{part} \rightarrow (ADJ_{part}) N_{part}$

$VP \rightarrow V_i$

$VP \rightarrow VP_+ CONJ VP$

$DET_{nom} =$ mõned, need

$N_{nom} =$ kassid, koerad, elevantid, tiigrid, lapsed, lõvid, kassid

$V_t =$ söövad, hirmutavad, püüavad

$N_{part} =$ liha, pähkleid, antiloope, hääne, hiiri

$V_i =$ tantsivad, magavad, nurruvad

$ADJ_{part} =$ kollaseid

$CONJ =$ ja

Nende reeglite järgi on genereeritud näiteks laused

Mõned kassid söövad pähkleid.

Need koerad magavad, tantsivad ja püüavad kollaseid hiiri.

a) Otsusta, kas järgmised laused on genereeritud nende reeglite abil või mitte. Tõmba ring ümber õigel valikul.

1. Need koerad ja mõned kassid söövad liha.	jah	ei
2. Mõned elevantid söövad suuri pähkleid.	jah	ei
3. Tiigrid hirmutavad antiloope.	jah	ei
4. Mõned lapsed tantsivad.	jah	ei
5. Need lõvid söövad antiloope, hirmutavad hääne ja magavad.	jah	ei
6. Mõned kassid püüavad hiiri ja nurruvad.	jah	ei

b) Millised reeglid tuleb lisada, et ei vastuse saanud laused genereeruksid?

c) Mida tähendavad järgmised sümbolid ümberkirjutusreeglites:

plussmärk +

sulud ()

väike i

väike t

d) Kirjuta järgmisele lausele ümberkirjutusreeglid

See väike tüdruk paitab suurt, karvast kaisukaru ja sööb külma jäätist.

Boonuspunkte võib saada, kui joonistada lause *Mõned elevantid söövad suuri pähkleid* ümberkirjutusreeglid diagrammina.

Arvusüsteemid

Ülesanne 7. On antud arvsõnad maaja keeles.

32	hun qal yete la ka
47	ka qal yete hum
60	os qal
181	bolon qal yete hun
56	ka qal yete la wak
333	la wak qal yete la os
98	kan qal yete la wašak
300	ho qal

1. Tõlkige maaja keelde: 45, 72, 139, 355.

Semantika

Ülesanne 8. Allpool on toodud Jüri laused, mille ta teatud olukorras Marile ütles. Mari sai nendest lausetest muuhulgas sellist informatsiooni, nagu on esitatud teise tulba lausetes. Mõeldud pole muidugi kogu saadud informatsiooni, vaid ühte osa sellest. Jüri laused ja Mari mõtted on jagatud kahte rühma.

1. Millised Mari mõtetest on järeldatavad vastavast Jüri lausest ainult mingis teatud kontekstis? Kirjelda seda konteksti lühidalt.

2. Esimese rühma Mari mõtted on seotud vastavate Jüri lausetega teisiti kui teise rühma omad. Milles see erinevus seisneb?

Rühm	Jüri lause	Mari mõte
1.	Mardi auto on maja ees.	Mart on kodus.
	Need puud on murdnud tugev tuul.	On olnud tugev tuul.
	Kohtusin õhtul ühe naisega.	See, kellega kõneleja kohtus, ei olnud tema abikaasa.
	Lipp on sinine.	See ei ole Eesti lipp.
	Kohv ergutaks.	Kõneleja soovib kohvi.
2.	Minu vennal on pikad juuksed.	Kõnelejal on vend.
	Artur teadis, et Mart on rumal.	Mart on rumal.
	Ma ei võtnud arvesse, et Tarmo on haige.	Tarmo on haige.
	Sellest ajast, kui Reet Tartus elab, on ta hakanud palju lugema.	Reet elab Tartus.

Kirjasüsteemid:

Ülesanne 12 (lühendatud kujul, *Looking @ Languages*, P. R Frommer, E. Finegan, 2004). On antud 21 koreakeelset sõna hanguli tähestikus. Hangul, korea tähestik, töötati välja 1446. a. kuningas Sejongi korraldusel.

1. Analüüsi esitatud koreakeelseid sõnu ja nende foneetilist transkriptsiooni. Tuvasta vokaalide ja konsonantide sümbolid!

2. Selgita sümboli o kasutust!

1. 공	[koŋ]	'pall'
2. 말	[mal]	'keel'
3. 아무	[amu]	'iga', 'igamugune'
4. 뉘븐	[təkpun]	'teele'
5. 박	[pak]	'Park' (perikonnanimi)
6. 누님	[nunim]	'vanem õde'
7. 로	[ro]	'juurde'
8. 번	[pən]	'aeg'
9. 삼	[sam]	'kolm'
10. 식사	[fiksa]	'söögi-aeg'
11. 눈	[nun]	'lumi'
12. 우리	[uri]	'meie'
13. 일사	[ilsaŋ]	'igapäevane'
14. 만	[mat]	'inimene'
15. 부인	[puin]	'daam'
16. 사람	[saram]	'inimene'
17. 아니	[ani]	'ei'
18. 국	[kuk]	'supp'
19. 비서	[pišə]	'sekretär'
20. 사무	[samu]	'kontoritöö'
21. 구	[ku]	'täheksa'

3. Täida lüngad!

Hangul		
1. 부모	_____	'vanemad'
2. _____	[tari]	'sild'
3. _____	[əməni]	'ema'
4. 서울	_____	(kohanimi)
5. 거물	_____	'ehitis'
6. _____	[pusan]	(kohanimi)
7. 가축사	_____	'ühiselamu'
8. _____	[paŋsoŋ]	'ringhaaling'
9. _____	[kolmok]	'tänavamark'
10. 사무실	_____	'büroo'

Ülesanne 13. On antud hiina hieroglüüfid, igatühest kaks varianti: vana ja tänapäevane. Ühe ja sama hieroglüüfi erinevad variandid ei pruugi paikneda kõrvuti.

- Otsusta, millised on ühe hieroglüüfi erinevad variandid.
- Otsusta, millised variandid on vanad, millised uued.
- Vii vastavusse hieroglüüfid ja nende tähendused: silm, mürin, kala, päike, metsatukk, puhkama, vanker, inimene, hele.

